

tael

meer

Letters met geschiedenis

Je kent vast deze letter wel: de y. Hoe noem jij die? Officieel heet die letter 'i-grec'. Dat is Frans voor 'Griekse i' (spreek dat uit als [ie]).

Die letter is dus een i en zo spreken we hem ook uit: in systeem als [ie] en in symbool als [i]. Nooit spreken we die letter uit als [ei]. Daarom is het dus ook geen ij-zonder-puntjes, want het is een andere vorm en geen ij. Bovendien is die ij niet één letter, maar zijn het twee letters, zoals je merkt als je gaat typen. Dit komt doordat aan het eind van de middeleeuwen lange klinkers één letter hadden met een i daarachter om erop te wijzen dat je die klinker 'lang' moet laten klinken.

In plaatsnamen als Huissen (spreek uit als [huu-sən]) en Oisterwijk (spreek uit als [oostərweik]) werkt dat nog steeds. Dit gebeurde ook bij de i. Het woord hi (spreek uit als [hie]) werd daardoor hii. Dat gaf soms verwarring en daardoor bedacht men een truc: die tweede i werd wat langer gemaakt. Toen stond er hij, maar dat sprak je nog steeds uit als [hie].

Onder invloed van de uitspraak in Amsterdam ging men dat later uitspreken als [hei]. Maar, buiten een grote cirkel rond Amsterdam zegt men in de eigen streektaal nog steeds [hie], maar schrijven dat als hij. Dat zijn dus nog steeds die twee letters. Als je aanelkaarschrijft moet je dus niet een u met een staart ervan maken, maar gewoon een i en een j, verbonden door een ophaaltje: *ij*. Probeer maar eens!

Een letter minder!

Er zijn ook woorden waarbij je de eerste letter kunt wegstrepen. Als je dan uitspreekt wat overblijft, hoor je weer een goed woord met een eigen betekenis.

Probeer maar: smal
 kraam
 krat
 flap
 vlas

Kun jij ook zulke woorden vinden?
Zou dat ook met de laatste letter kunnen?

Een letter minder?

De taalkundige Wim Daniels vond dat weglaten van die eerste letter ook wel een uitdaging.

Hij ging nog een stap verder. Hij zocht niet naar woorden die al bestonden met een bekende betekenis. Nee, hij vroeg zich af, of je zo ook nieuwe woorden kon maken en daar een nieuwe betekenis bij bedenken.

Zo maakte hij van vlekkenverwijderaar het woord *lekkenverwijderaar* en bedacht dat dit een goed woord voor *loodgieter* kon zijn.

Dat deed hij ook met de woorden *basgitaar*, *woordenboek* en *spelfout*.

Kun jij bedenken wat die nieuwe woorden (zonder die eerste letter) kunnen betekenen?

Zoek nu zelf eens een paar woorden waarvan je de eerste letter kunt weglaten en bedenk daar een passende nieuwe betekenis bij!

Populaire woorden

Met computers kun je heel goed tellen. Zo heeft men geteld welke woorden in spreektaal het meest gebruikt worden. Welke woorden staan in dat rijtje, denk je?

ja, dat, de, en, uh, ik, een, is, die, van, 't, maar, in, niet, je

Een bijzondere verzameling, vind je niet?

Allemaal korte woordjes, zelfs het aarzelende *uh...*

Natuurlijk zijn er nog meer woorden die vaak worden gebruikt en die wat langer zijn.

Kijk maar: - beetje, mensen, jaar, tijd, dag, dingen, tijd, man, kinderen

- zijn, hebben, gaan, kunnen, moeten, zeggen, doen, zullen, worden, weten

- goed, heel, gewoon, ander, eigenlijk, natuurlijk, leuk, groot, lang.

Dit zijn dus de gewoonste woorden uit onze taal.

Zo gewoon dat heel veel mensen ze dagelijks gebruiken.

Herken jij woorden die je zelf vaak gebruikt?

Probeer eens met deze woorden een paar van die 'gewone' zinnen te maken.

Ken jij mensen die zo iets weleens zeggen?

Kun je met deze woorden zinnen maken, die mensen die jij kent vaak zeggen?

Let er de komende dagen maar eens op, thuis, in de klas, in een winkel, op de sportclub,

Breek je tong niet!

Tijdens de Olympische Winterspelen werd een Japanse schaatsster geïnterviewd door een Nederlandse journalist. Niet in het Engels, maar in het Nederlands! Dat verstond ze, want ze had drie jaar in Nederland getraind. Om te laten horen hoe ze die taal had geoefend liet ze een paar keer een rijmpje horen dat ze toen had geleerd: *Liesje leerde Lotje lopen langs de lange Lindelaan.*

Deze woorden hebben beginrijm, of, met een mooi woord, alliteratie. De kunst is om zo'n rijmpje zo snel mogelijk uit te spreken, zonder je te vergissen.

Ken jij ook zulke rijmpjes? Hoe snel kun je die opzeggen? Kunnen anderen in de groep dat ook?

De koetsier poetst de postkoets met postkoetspoets is ook zo'n zin, maar nu niet met allemaal dezelfde beginletters. Wat maakt deze zin lastig om snel uit te spreken? Lukt het jou toch? Ook heel snel?

Maak of verzamel meer van zulke zinnen en probeer ze uit. Wie kan ze het snelst opzeggen? Maakt het dan voor de snelheid uit of het om beginrijm gaat of om dat tweede probleem?

Een letter verschil

Er zijn allerlei woorden die hetzelfde klinken, maar als je ze wilt opschrijven, blijkt er toch verschil. Als je praat merk je dat niet, maar als gaat schrijven, moet er één letter anders. Hoe kun je dat nu weten als je gaat schrijven?

Luister maar eens hoe deze woorden klinken, als je ze uitspreekt. Hoor jij verschil?

tab – tap
rouw – rauw
pijl – peil
deed – date
vrede – wrede

Bedenk een manier om dat verschil toch te laten horen, zonder die woorden anders uit te spreken.

Verzamel zelf ook nog eens een paar van die koppeltjes met gelijkklinkende woorden!

Ideeën: Roos de Bruyn (Onze Taal) & Dolf Janson (MeerTaal)

Tekst: Dolf Janson

Illustraties: Nina Lathouwers

GENOOTSCHAP
OnzeTaal